

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

КУЦЕНКО ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

УДК 37.014.6

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ
ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

13.00.06 – теорія і методика управління освітою

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті педагогіки НАПН України, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
КАЛІНІНА Людмила Миколаївна,
Інститут педагогіки НАПН України,
завідувач лабораторії управління
освітніми закладами.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
КАСЬЯНОВА Олена Миколаївна,
Харківська медична академія
післядипломної освіти МОЗ України,
завідувач кафедри педагогіки, філософії
та мовної підготовки;

кандидат педагогічних наук
ЛІСОВА Наталія Іванівна,
Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних
працівників, проректор з питань
зовнішнього незалежного оцінювання
і моніторингу якості освіти.

Захист відбудеться «25» березня 2015 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 73.053.04 в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького за адресою: 18000, м. Черкаси, вул. О. Дашкевича, 24, ауд. 375.

Із дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького за адресою: 18031, м. Черкаси, вул. Університетська, 22.

Автореферат розіслано «24» лютого 2015 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. О. Михальчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Забезпечення якості освіти є одним із стратегічних пріоритетів державної освітньої політики України на шляху її утвердження як сучасної європейської демократичної держави. У зв'язку з цим постають питання підвищення вимог до управління освітою, зокрема забезпечення ухвалення виважених управлінських рішень на основі об'єктивної та вичерпної інформації про стан і процеси, що відбуваються на кожному рівні освіти.

Одним із найважливіших рівнів освіти є початковий, що закладає фундаментальну основу для успішного навчання впродовж життя. Саме в початковій школі формуються основні елементи навчальної діяльності, позитивне ставлення до навчання, вміння читати, писати, рахувати, проявляються та розвиваються індивідуальні творчі здібності дитини, здобувається досвід спілкування і співпраці в різних видах діяльності. Необхідною умовою забезпечення якості початкової освіти є об'єктивне, усебічне оцінювання та аналіз діяльності початкової школи державними органами управління освітою під час здійснення заходів державного контролю. За таких обставин виникає потреба у вивченні процедури державного контролю за діяльністю школи I ступеня, з'ясуванні ефективності й педагогічної доцільності його методів і технологій.

Аналіз наукової літератури з проблематики дослідження свідчить, що теоретичні основи контролю як однієї з функцій управління освітою висвітлено у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема В. Афанасьєва, Л. Гаєвської, Л. Гінзбург, Т. Десятова, Г. Єльнікової, О. Касьянової, М. Кондакова, В. Маслової, В. Никитенко, Н. Островерхової, Л. Паращенко, В. Пікельної, М. Портнова, М. Поташника, В. Сергєєвої, С. Сисоєвої, Л. Фішмана, А. Харківської.

Питання організації та здійснення державного контролю у сфері загальної середньої освіти районними та міськими органами управління освітою в різні історичні періоди досліджено та висвітлено в низці наукових праць Є. Березняка, О. Жабенко, Л. Калініної, З. Канівець, О. Капченко, Н. Лісової, В. Мануйленко, З. Нечипорук, А. Панченко, В. Стіоси, В. Стрезікозіна, Б. Ступарика, О. Сухомлинської, М. Черпінського, В. Шпак та інших дослідників. Організаційно-правове забезпечення державного контролю в галузі освіти знайшло відображення у працях О. Андрійко, М. Дарманського, Д. Дзвінчука, Т. Лукіної, В. Лугового, О. Орлова та інших учених.

У контексті дослідження вагоме значення мають наукові праці вітчизняних учених, зокрема Н. Бібик, М. Вашуленка, О. Савченко, В. Сухомлинського щодо особливостей організації та змісту початкової освіти. Специфіку діяльності початкової школи з забезпечення психолого-педагогічних умов для гармонійного розвитку молодших школярів, формування особистості в молодшому шкільному віці розкрито у працях українських і російських науковців П. Блонського, Л. Божович, Л. Венгер, Ю. Гільбуха, В. Давидова, Д. Ельконіна, А. Зака, Л. Занкова, О. Кононко, Г. Костюка, О. Леонтьєва, М. Матюхіної, Н. Менчинської, Л. Обухової, А. Реана, Г. Селевка, Т. Титаренко.

Однак, питання теоретичного обґрунтування особливостей змісту й організації державного контролю за діяльністю початкової школи, визначення умов його ефективного здійснення і технології реалізації за сучасних умов реформування сфери освіти в європейському вимірі лишаються недостатньо дослідженими.

Модернізаційні процеси в системі управління освітою, переосмислення вагомості впливу початкової школи на забезпечення якісної освіти впродовж життя

і результативність упровадження Державного стандарту початкової освіти актуалізують проблему отримання об'єктивної й достовірної інформації про виконання встановлених для цього освітнього рівня завдань, ефективності державного контролю за її діяльністю на сучасному етапі розвитку освіти в Україні.

Сутність основних суперечностей, що виникають у розв'язанні зазначеної проблеми, зумовлена: невідповідністю між сучасними державними і суспільними вимогами до початкової освіти та процедурно забюрократизованої і громіздкої практики державного контролю за роботою початкової школи; потребами здійснення заходів державного контролю в початковій школі та відсутністю відповідних науково обґрунтованих критеріїв оцінювання її діяльності; необхідністю ухвалення обґрунтованих управлінських рішень у сфері початкової освіти та відсутністю високопрофесійного, наукового, аналітичного інформаційного їх супроводу.

Актуальність проблеми та об'єктивна потреба в розв'язанні виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Організаційно-педагогічні умови ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою наукових тем лабораторії управління освітніми закладами «Організаційно-педагогічні умови управління якістю освіти в загальноосвітніх навчальних закладах» (державний номер реєстрації № 0105U000201) та тематичного плану наукових досліджень Інституту педагогіки НАПН України. Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 8 від 29.09.2008 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 31.03.2009 р.).

Мета дослідження полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов підвищення ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи та розробленні моделі оцінювання діяльності початкової школи.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Розкрити стан розробленості проблеми державного контролю за діяльністю початкової школи в теорії та практиці управління освітою, з'ясувати його сутність і структуру.
2. Схарактеризувати особливості початкової школи як об'єкту державного контролю.
3. З'ясувати рівень ефективності сучасної системи державного контролю за діяльністю початкової школи.
4. Визначити і обґрунтувати організаційно-педагогічні умови підвищення ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи.
5. Розробити прогностичну модель оцінювання діяльності початкової школи органами управління освітою.

Об'єктом дослідження є процес здійснення державного контролю в системі управління початковою освітою.

Предметом дослідження є система державного контролю за діяльністю початкової школи.

Окреслені мета і завдання наукового пошуку вмотивували вибір комплексу взаємопов'язаних **методів дослідження**:

теоретичних – аналіз і узагальнення наукових джерел із питань управління і контролю в системі загальної середньої освіти, нормативно-правових актів, що регламентують організацію і здійснення державного контролю в системі загальної середньої освіти, психолого-педагогічної літератури і нормативної бази з питань організації діяльності початкової школи, на основі якого державний контроль за діяльністю початкової школи розглянуто як складну, динамічну цілісність, що має певні структурні елементи та зв'язки між ними, як частину системи управління загальною середньою освітою; вивчення і систематизація документів, що регламентують діяльність органів управління освітою різних ієрархічних рівнів, їх планово-звітної документації, продуктів контрольної діяльності (актів, довідок, доповідних записок, наказів), узагальнення, екстраполяція, прогнозування для всебічного розкриття проблеми державного контролю за діяльністю початкової школи, визначення теоретико-методологічних і процесуально-технологічних його складових, змісту, чинників розвитку; моделювання для створення прогностичної моделі оцінювання діяльності початкової школи;

емпіричних – тривале включене спостереження впродовж здійснення заходів державного контролю за діяльністю початкової школи, бесіди, опитування вчителів початкових класів, шкільних психологів, спеціалістів місцевих органів управління освітою, метод узагальнення незалежних характеристик для виявлення та обґрунтування організаційно-педагогічних умов підвищення ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

уперше досліджено сучасну систему державного контролю за діяльністю початкової школи і з'ясовано рівень її ефективності; визначено й теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови підвищення ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи (співпраця з науковими установами в контексті розроблення змісту й інструментарію оцінювання діяльності початкової школи на основі запропонованої прогностичної моделі; обґрунтування загальної концепції державного контролю в системі початкової освіти; удосконалення сучасного нормативно-правового і кадрового забезпечення державного контролю у сфері загальної середньої освіти; координація заходів державного контролю за діяльністю початкової школи, які здійснюються на різних ієрархічних рівнях системи управління загальною середньою освітою; визначення змісту і обсягу інформаційних потоків щодо надання початкової освіти та їх спрямованість знизу догори в управлінській вертикалі; відкритість системи державного контролю за діяльністю початкової школи); розроблено прогностичну модель оцінювання діяльності початкової школи, яка охоплює показники ресурсного забезпечення початкової школи, організації процесу надання початкової освіти та її результатів на засадах цільового державницького підходу;

удосконалено уявлення про особливості початкової школи як об'єкту державного контролю та основні параметри оцінювання її діяльності, урахуваючи виконання нею ключових функцій (навчального закладу, соціального інституту, офіційної установи); критерії визначення ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи (теоретико-методологічні, організаційно-правові, педагогічно-змістові);

набули подальшого розвитку суспільно-освітні тенденції, які впливають на розвиток початкової школи, завдання і зміст державного контролю за її діяльністю; напрями вдосконалення чинного нормативно-правового забезпечення державного контролю у сфері загальної середньої освіти.

Практичне значення результатів дослідження визначається тим, що одержані в ході наукового пошуку напрацювання можуть бути використані в роботі інспекторів Державної інспекції навчальних закладів України та місцевих органів управління освітою, для вдосконалення нормативно-правової бази державного контролю за діяльністю початкової школи, зокрема внесення правок до орієнтовних критеріїв оцінювання загальноосвітніх навчальних закладів та модернізації програм інспектування початкових шкіл, а також закладами післядипломної освіти й підвищення кваліфікації педагогічних кадрів для поглиблення змісту курсів для директорів шкіл, заступників директорів шкіл із навчально-виховної роботи в частині оцінювання результатів діяльності початкової школи. Низка окреслених питань може слугувати для подальших науково-методичних розробок механізмів державного контролю за діяльністю сучасної початкової школи.

Результати дослідження **впроваджено** в діяльність Державної інспекції навчальних закладів України (довідка № 01-23/1209/1 від 18.06.2014 р.), Управління освіти і науки Житомирської обласної державної адміністрації (довідка № 2356-8/3-14 від 18.06.2014 р.), Управління освіти Миколаївської міської ради (довідка № 1661/1301-14-15 від 01.10.2014 р.), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/1836 від 04.09.2014 р.), Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-16/692/1 від 26.05.2013 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення й результати дослідження представлено на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – Міжнародна науково-методична конференція «Управління якістю освіти» (Київ, 2003 р.), III Міжнародна науково-практична конференція «Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства» (Миколаїв, 2004 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Науково-методичне забезпечення позашкільної освіти: теорія і практика» (Київ, 2008 р.), IV Міжнародна науково-практична конференція «Управління в освіті» (Львів, 2009 р.); *всукраїнських* – II Всеукраїнська науково-практична конференція «Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства» (Херсон 2003 р.), «Організаційна культура загальноосвітнього навчального закладу як середовище реалізації організаційних механізмів управління» (Київ, 2013 р.), «Директор школи – ключова фігура сучасної якісної освіти» (Київ, 2013 р.), «Сучасні тенденції розвитку організаційної культури та її вплив на ефективність діяльності загальноосвітніх навчальних закладів» (Київ, 2014 р.). Концептуальні положення роботи обговорювалися під час проведення національного круглого столу «Українська школа – від централізованого управління до автономії: реалії та перспективи» (Київ, 2013 р.), на звітних наукових конференціях «Зміст і технології шкільної освіти» (Київ, 2014 р.) Інституту педагогіки НАПН України, круглому столі «Управлінська вертикаль у шкільній освіті: якість, прозорість, взаємодія» (Київ, 2014 р.).

Публікації. Результати дослідження опубліковано в 10 працях, зокрема в 6 статтях у наукових фахових журналах і збірниках наукових праць, 1 статті в іноземному виданні, тезах 3 доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів і висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (290 найменувань, із них 5 – іноземною мовою, 13 – архівних документів), 9 додатків. Повний обсяг дисертації становить 334 сторінки, зокрема 190 сторінок основного тексту. Робота містить 11 рисунків і 6 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, планами й темами; окреслено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; доведено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; подано відомості про апробацію й упровадження результатів наукового пошуку.

У **першому розділі** – «**Державний контроль за діяльністю початкової школи як проблема управлінської теорії і практики**» – розкрито стан розроблення проблеми державного контролю за діяльністю початкової школи в науково-педагогічній літературі та практиці управління освітою, окреслено науково-методологічні засади здійснення зовнішнього контролю за наданням початкової освіти, основні тенденції й зміни в його організації та змісті з другої половини ХХ ст. до початку ХХІ ст., з'ясовано особливості сучасної початкової школи як об'єкту державного контролю.

Унаслідок осмислення сутності державного контролю за діяльністю початкової школи його схарактеризовано з позицій функціонального, процесного та системного наукових підходів як: функцію управління освітою, що забезпечує зворотний зв'язок у системі управління початковою школою; процес перевірки відповідності діяльності початкової школи державним вимогам щодо організації, змісту та якості початкової освіти, що здійснюється спеціально уповноваженими органами управління освітою з метою забезпечення єдиної державної політики в цій сфері; систему зовнішнього контролю за діяльністю початкової школи, що охоплює державні органи управління освітою всіх ієрархічних рівнів, посадових осіб та їх контролюючу діяльність, початкові школи як окремі навчальні заклади, так і у складі інших типів загальноосвітніх навчальних закладів.

З'ясовано, що державний контроль за діяльністю початкової школи є складовою системи державного управління у сфері загальної середньої освіти. Узагальнюючи наукові підходи вітчизняних і зарубіжних учених щодо призначення зовнішнього контролю в системі управління загальною середньою освітою встановлено, що державний контроль за діяльністю початкової школи виконує кілька функцій: інформативно-комунікативну (забезпечує зворотній зв'язок у системі управління початковою освітою, слугує засобом отримання інформації про відповідність діяльності початкової школи встановленим державним вимогам), аналітико-оцінювальну (здійснює аналіз і оцінювання діяльності початкової школи); профілактичну (виявляє причини недоліків і порушень у роботі, дозволяє запобігти цим порушенням у майбутньому), коригувальну (на основі інформації про відповідність діяльності навчального закладу розробляються заходи протидії виявленим недолікам), цільовизначальну (слугує орієнтиром для діяльності початкової школи).

Установлено, що система державного контролю за діяльністю початкової школи охоплює статичну і динамічну складові. Статична складова представлена органами управління освітою різних ієрархічних рівнів, до повноважень яких входить здійснення державного контролю в системі загальної середньої освіти і початкової школи. Динамічна складова є процесом здійснення перевірок, при цьому об'єктами перевірок можуть бути як початкові школи, так і місцеві органи управління освітою нижчого рівня, які здійснюють ресурсне забезпечення функціонування початкової школи.

Визначено компоненти державного контролю за діяльністю початкової школи: цільовий (мета і завдання контролю), змістовий (показники і критерії оцінювання об'єкту контролю), методичний (сукупність способів збирання, оброблення інформації та методів оцінювання діяльності початкової школи), організаційно-діяльнісний (послідовність і порядок дій інспекторів під час заходів державного контролю), результативний (зміст і форми узагальнення інформації за результатами державного контролю) (таблиця 1):

Таблиця 1.

Загальна характеристика державного контролю за діяльністю початкової школи

№ з/п	Параметри державного контролю за діяльністю початкової школи	Характеристика параметрів державного контролю за діяльністю початкової школи
1.	Призначення	Основний засіб зворотного зв'язку між органами управління та початковою школою в системі управління освітою.
2.	Мета	Забезпечення реалізації єдиної державної політики в галузі початкової освіти.
3.	Завдання	Надання інформації про стан і відповідність початкової освіти державним вимогам щодо її організації та змісту; оцінювання роботи початкової школи; виявлення, усунення та запобігання виявлених порушень.
4.	Функції	Цілевизначальна, інформативна, аналітико-оцінювальна, коригувальна, профілактична.

Продовження таблиці 1.

5.	Компоненти	Цільовий, змістовий, організаційно-діяльнісний, методичний, результативний.
6.	Етапи	Підготовчий: визначення завдань (за потреби), планування та організація контролю; основний: збирання інформації за обраними показниками, оброблення інформації, аналіз і оцінювання; заключний: формулювання висновків і пропозицій за результатами контролю для прийняття управлінського рішення.
7.	Види/форми	Атестація (атестаційна експертиза), ліцензування (ліцензійна експертиза), інспектування (комплексна, тематична, вибіркова перевірка).
8.	Методи	Спостереження, бесіда, анкетування, опитування, контрольні роботи, тестування, аналіз.
9.	Об'єкти	Загальноосвітні навчальні заклади I ступеня, початкові школи у складі загальноосвітніх навчальних закладів I-II та I-III ступенів, у складі НВК «Школа-дитячий садочок», місцеві органи управління освітою.
10.	Суб'єкти	Державні органи управління освітою національного, обласного та районного ієрархічних рівнів.

Акцентовано увагу на тому, що державний контроль за діяльністю початкової школи окрім наукової має правову основу. Аналіз законодавчої бази дозволив виявити стан регламентації в офіційних документах питань організації та змісту його заходів.

У дисертації вивчено досвід проведення заходів державного контролю за діяльністю початкової школи в період із середини 30-х років ХХ ст., відколи вперше оприлюднено положення про шкільну інспекцію, до початку ХХІ ст. за архівними матеріалами органів управління освітою м.Київ, нормативними документами, що регламентували здійснення державного контролю в той час, а також на основі історико-педагогічних досліджень діяльності державних органів управління освітою в Україні, які здійснювали контроль у сфері початкової освіти.

У ході дослідження виявлено позитивні тенденції в розвитку державного контролю за діяльністю початкової школи означеного періоду – це відхід від виконання функцій каральних органів під час здійснення заходів державного контролю (пошук «ненадійних» і «ворожих елементів» серед педагогічного колективу, заполітизованість та ідеологічна спрямованість змісту державного контролю); залучення громадськості (громадських інспекторів) до проведення перевірок; пошук єдиного підходу в оцінюванні шкіл та об'єктивних показників, які б дозволили всебічно оцінити їх діяльність; відмова від поверхового і формального контролю-констатації недоліків і порушень у роботі школи шляхом контролю-аналізу роботи навчального закладу; перехід від дублювання функції внутрішньошкільного контролю в частині перевірки процесу надання початкової освіти й вивчення роботи окремих учителів до всебічного вивчення діяльності школи й управлінської діяльності директора школи, що спричиняло зміни в завданнях, змісті і формах контролю, зокрема фронтальна перевірка школи наприкінці минулого століття змінилася на її атестацію; намагання внормувати і регламентувати діяльність інспекторів, визначити в офіційних документах форми і порядок проведення перевірок, вимоги до оформлення їх результатів, а також критерії оцінювання діяльності школи.

Установлено також негативні зовнішні умови, що не сприяли розвитку державного контролю за діяльністю початкової школи: 1) контроль не набув державно-громадського характеру та прозорості всіх етапів його здійснення, як було задекларованого в роки незалежності України у зв'язку з переходом від адміністративно-командного до державно-громадського характеру управління в галузі освіти, що, у першу чергу, пов'язано з відсутністю механізмів залучення громадськості до вибору критеріїв оцінювання діяльності школи та здійснення перевірок, а також невизначеністю порядку оприлюднення результатів перевірки; 2) процеси зовнішнього політичного втручання у сферу загальної середньої освіти та активної законотворчої діяльності детермінували постійне перманентне реформування системи середньої освіти, що підтверджується низкою документів і частим внесенням змін до них: Закон України «Про загальну середню освіту» (1999 р.) і зміни до нього, кілька редакцій Закону України «Про освіту» і підготовлений новий проект цього Закону, Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) (2001 р.), Національна доктрина розвитку освіти (2002 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.) та інші; 3) тривалий час у нормативних документах завдання і результати початкової освіти пов'язувалися лише з навчальною діяльністю та охопленням дітей шкільного віку навчанням, що і було відображено у змісті державного контролю, проголошення

наприкінці минулого століття гармонійного розвитку особистості молодшого школяра метою початкової освіти не змінили змісту державного контролю, оскільки реальної зміни визначення результатів початкової освіти не відбулося. Разом із тим, Державний стандарт початкової освіти (2000 р., 2011 р.) хоча й деталізував результати початкової освіти в контексті окремих навчальних предметів як орієнтири для діяльності вчителя молодших класів, однак для практики державного контролю його застосування внаслідок відсутності розробленого інструментарію визначення відповідності результатів початкової освіти зазначеному стандарту.

Вивчення й аналіз змісту здійснюваних у початковій школі перевірок дозволяють стверджувати, що робота початкової школи не завжди перевірялася під час інспектування загальноосвітнього навчального закладу або висвітлювалася формально, без належного аналізу всіх сторін навчально-виховного процесу. Доведено, що державний контроль за діяльністю початкової школи досліджуваного періоду не мав стратегічної спрямованості на визначення якості початкової освіти, не було затверджено офіційно та не застосовувалося спеціального інструментарію для оцінювання роботи початкової школи.

У зв'язку з цим, для визначення особливостей діяльності початкової школи, які повинні враховуватися і відображатися у змісті заходів державного контролю за діяльністю початкової школи, було здійснено аналіз концептуальних засад початкової школи, з'ясовано мету, ключові функції та результати початкової освітньої ланки, визначено основні державні, суспільні та психолого-педагогічні вимоги до її діяльності.

Установлено, що діяльність початкової школи, що визначається стратегічною метою початкової освіти, якою є гармонійний розвиток молодшого школяра, детермінується віковими особливостями їх розвитку і виконує такі ключові функції: функцію навчального закладу, що передбачає надання освітніх послуг; функцію соціального інституту, що забезпечує соціалізацію особистості; функцію офіційної установи, що регламентує дотримання державних вимог до організації та змісту початкової освіти.

Теоретично доведено, що початкову школу як навчальний заклад характеризують показники гармонійного розвитку молодшого школяра, якими визначено: рівень його навчальних досягнень; рівень усвідомлення себе суб'єктом пізнання і діяльності; рівень соціалізації, у тому числі моральної й естетичної вихованості; рівень розвитку його індивідуальних творчих здібностей; рівень його фізичного розвитку. Діяльність початкової школи як соціального інституту характеризується створенням відповідних, притаманних саме початковій школі умов (режим повного дня, забезпечення безпеки життєдіяльності дітей, оптимальної рухової активності, організація відпочинку і корисного дозвілля після уроків, гурткової роботи, організація здорового харчування, дотримання норм гігієни навчання та оптимального навчального навантаження, естетичне оформлення інтер'єру школи та пришкольньої території тощо). При цьому функціонування початкової школи як офіційної установи характеризується з позиції дотримання нею державних вимог до організації і змісту початкової освіти за необхідним обсягом ділової документації, яка засвідчує її діяльність у межах правового поля.

У дисертації наголошено, що особливості діяльності початкової школи повинні знайти відображення у змісті державного контролю, оскільки інформація щодо виконання початковою школою встановлених завдань є ключовим чинником

здійснення ефективного управління і прийняття адекватних обґрунтованих управлінських рішень щодо приведення системи початкової освіти до встановленої мети та подальшого її розвитку. Також показано, що діяльність органів управління освітою районного рівня щодо ресурсного забезпечення функціонування початкової школи, повинна вивчатися під час здійснення заходів державного контролю за діяльністю початкової школи, оскільки безпосередньо впливає на можливість створення навчальним закладом необхідних умов і належну організацію надання якісної початкової освіти.

У другому розділі – «Аналіз сучасного стану системи державного контролю за діяльністю початкової школи» – з'ясовано суспільно-освітні тенденції, що детермінують зміни в завданнях і змісті сучасного державного контролю за діяльністю початкової школи, визначено рівень ефективності сучасного державного контролю за діяльністю початкової школи на основі здійсненого аналізу та оцінювання за розробленими критеріями, виявлено основні недоліки в організації та змісті державного контролю за діяльністю початкової школи, що знижують його ефективність.

У дисертаційній роботі з'ясовано основні суспільно-освітні тенденції (зміна підходів до розуміння цілей початкової освіти та оцінювання її результатів на основі антропоцентричної парадигми освіти, переорієнтація навчально-виховного процесу на розвиток особистості молодшого школяра; набуття освітою неперервного характеру; варіативність навчальних програм і форм початкової освіти; актуалізація проблеми дотримання прав дитини, а також збереження здоров'я нації, здорового способу життя; потреба у виконанні початковою школою соціальної функції; розроблення нових концептуальних документів у сфері загальної середньої освіти), що впливають на модернізацію сучасної початкової освіти та детермінують відповідні зміни у спрямованості й змісті державного контролю за її діяльністю. Для здійснення аналізу й оцінювання ефективності системи державного контролю за діяльністю початкової школи в дисертації визначено її об'єкти і критерії оцінювання ефективності.

На основі попереднього аналізу теорії управління і зовнішнього контролю в галузі загальної середньої освіти та власного досвіду реалізації заходів державного контролю доведено, що ефективність державного контролю за діяльністю початкової школи залежить від: повноти розроблення його науково-теоретичних засад; наявності відповідної структурної одиниці в органах управління освітою всіх ієрархічних рівнів, до повноважень якої входить здійснення державного контролю за діяльністю початкової школи, та її забезпечення фахівцями з відповідною освітою; рівня нормативно-правового регулювання заходів контролю в початковій школі; спрямованості та відповідності змісту заходів державного контролю за діяльністю початкової школи особливостям діяльності школи I ступеня.

Конкретизація кожного з цих параметрів дозволила визначити критерії ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи як *систему показників, які в комплексі дозволяють зробити оцінне судження про рівень ефективності його системи*: 1) теоретико-методологічні (наявність концептуальних основ державного контролю за діяльністю початкової школи та науково обґрунтованих критеріїв оцінювання діяльності початкової школи); 2) організаційно-правові (функціонування структурного підрозділу на кожному ієрархічному рівні управління освітою, до повноважень якого входить питання здійснення державного контролю за діяльністю початкової школи, наявність у кожному підрозділі

спеціалістів, які мають відповідну фахову підготовку, наявність загальної системи заходів, зокрема виокремлення потоків інформації, офіційне закріплення за видами державного контролю визначених завдань, установлення періодичності проведення заходів контролю, максимальне навантаження на навчальні заклади, унормування в офіційних документах порядку здійснення та уніфікація форм узагальнення результатів кожного виду такого контролю, ухвалення обґрунтованих управлінських рішень і корекція діяльності початкової школи на основі аналітичної інформації за результатами заходів державного контролю); 3) педагогічно-змістові (відповідність спрямованості і змісту державного контролю особливостям функціонування початкової школи, що визначені метою та завданнями початкової освіти, а також суспільними вимогами до її діяльності; застосування відповідних науково обґрунтованих критеріїв і показників для оцінювання діяльності початкової школи; розробленість методичного інструментарію для проведення державного контролю за діяльністю початкової школи; унормованість в офіційних документах розмежування відповідальності початкової школи й органу управління, якому вона підпорядковується, за негативну оцінку під час заходів державного контролю, відповідно до своїх повноважень).

Для встановлення рівня ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи здійснено аналіз структур органів управління освітою різних ієрархічних рівнів, їх кадрового забезпечення, нормативних документів, де визначено об'єкти, показники, питання, що перевіряються у школі (орієнтовні критерії оцінювання діяльності загальноосвітнього навчального закладу, типова програма комплексної перевірки, уніфікована форма акта перевірки), а також програм атестаційної експертизи школи I ступеня, що розроблені місцевими органами управління освітою, продуктів контрольної діяльності органів управління освітою різних ієрархічних рівнів дозволили оцінити змістовий компонент державного контролю за діяльністю початкової школи.

Проведений аналіз та оцінювання сучасної системи державного контролю за діяльністю початкової школи згідно з обраними критеріями виявили низький рівень ефективності здійснюваного контролю та його основні недоліки, які приводять до цього: відсутність науково обґрунтованих критеріїв оцінювання діяльності початкової школи; невідповідність змісту заходів державного контролю особливостям діяльності сучасної початкової школи та застосування непрезентативних критеріїв, які не дають змогу всебічно та об'єктивно оцінити її діяльність, визначити якість початкової освіти; недостатня розробленість концептуальних основ здійснення державного контролю; невідповідність фахової підготовки інспекторів, які організують контроль за діяльністю початкової школи; недосконалість нормативно-правової бази державного контролю; невизначеність змісту, обсягу і періодичності інформаційних потоків про стан початкової освіти знизу догори в управлінській ієрархічній піраміді; безсистемність заходів державного контролю за діяльністю початкової школи. Низький рівень ефективності приводить до ухвалення рішень у сфері початкової освіти в умовах невизначеності, оскільки МОН України не має джерела постійної інформації про результати заходів державного контролю за діяльністю початкової школи, що здійснювалися місцевими органами управління освітою, а дані, що надаються державною інспекцією навчальних закладів, не висвітлюють реальний стан початкової освіти.

У третьому розділі – «Обґрунтування організаційно-педагогічних умов

ефективності державного контролю за діяльністю школи I ступеня» – визначено основні умови ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи, запропоновано механізми забезпечення таких умов, у тому числі розроблено і науково обґрунтовано прогностичну модель оцінювання діяльності початкової школи.

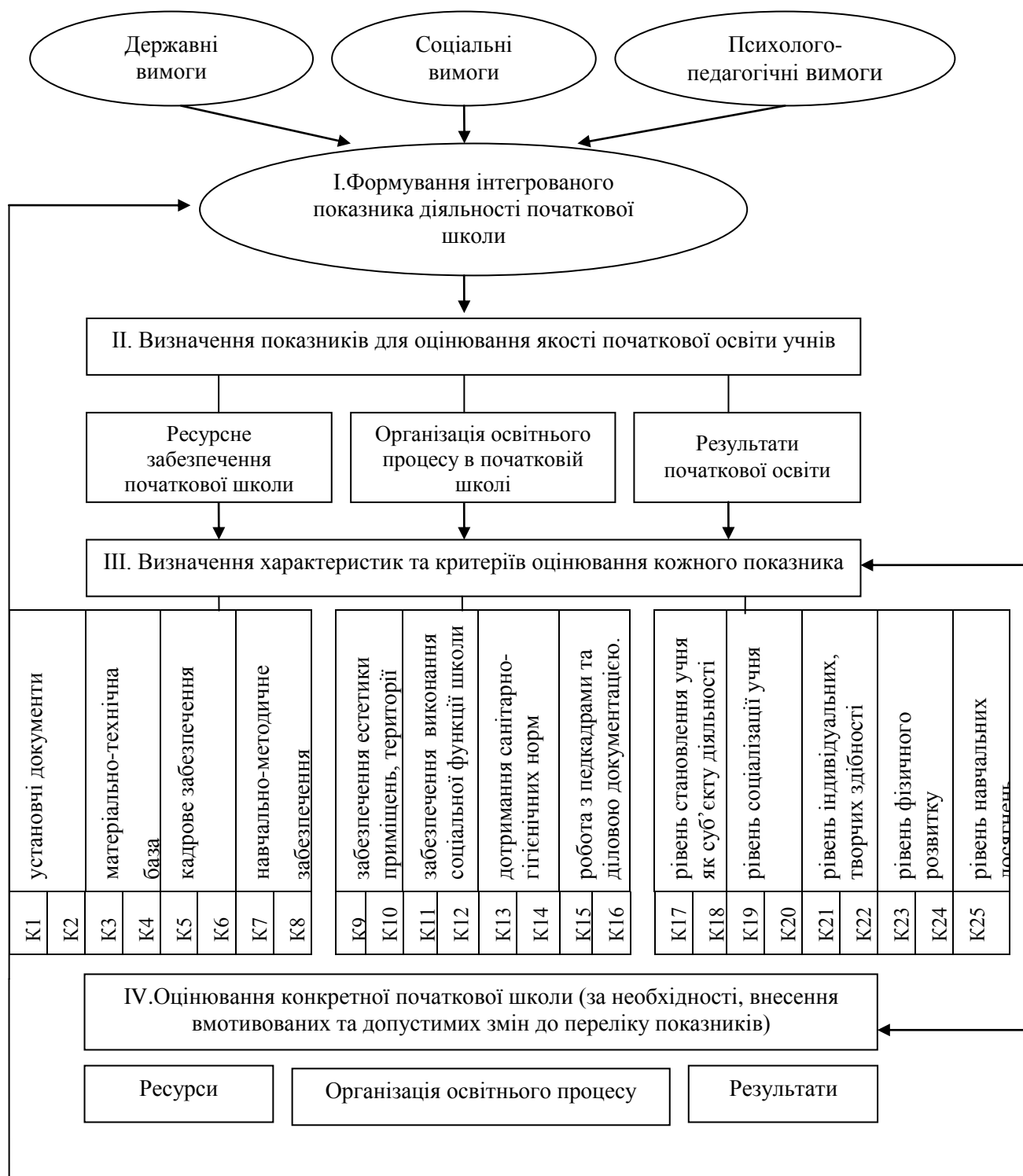
На основі системного аналізу та виявлених недоліків сучасного державного контролю за діяльністю початкової школи (відсутність координації діяльності між вищими і нижчими ієрархічними рівнями в системі державного контролю; невизначеність потоків інформації в системі управління початковою освітньою ланкою; недостатнє інформаційне забезпечення ухвалення управлінських рішень щодо стратегії розвитку початкової школи; здійснення державного контролю за діяльністю початкової школи спеціалістами органів управління освітою без відповідної фахової підготовки; відсутність офіційно затверджених науково обґрунтованих показників і методик оцінювання діяльності початкової школи; спрямованість змісту державного контролю на визначення ресурсного забезпечення школи; недосконалість і неузгодженість нормативно-правового забезпечення державного контролю; непрозорість системи державного контролю за діяльністю початкової школи; формальне застосування заохочень навчальних закладів за його наслідками) визначено та обґрунтовано основні умови підвищення його ефективності, що пов'язані з організацією державного контролю за діяльністю початкової школи (організаційні) та відповідністю його змістового наповнення меті й завданням педагогічного процесу, що відбувається в початковій школі (педагогічні). Серед організаційно-педагогічних умов виокремлено: співпрацю МОН України і державної інспекції навчальних закладів України з науковими установами з метою розроблення концептуальних засад державного контролю за діяльністю початкової школи, чіткого визначення результатів початкової освіти і технології її оцінювання; удосконалення нормативно-правового забезпечення державного контролю за діяльністю початкової школи; відповідне кадрове забезпечення державного контролю за діяльністю початкової школи; координація дій органів управління освітою в системі державного контролю за діяльністю початкової школи; відкритість системи державного контролю за діяльністю початкової школи.

Обґрунтовано шляхи виконання цих умов: створення на національному рівні координаційного центру для збирання, оброблення та аналізу інформації про стан початкової освіти з метою формування державної освітньої політики і стратегії розвитку початкової освіти, обґрунтування ухвалення рішень стосовно початкової школи, координування і забезпечення дотримання вимог законодавства під час заходів державного контролю на всіх ієрархічних рівнях управління освітою; розроблення концептуальних засад державного контролю за діяльністю початкової школи, науково обґрунтованих критеріїв її оцінювання; підготовка і впровадження спецкурсів із теорії і методики управління освітою та особливостей діяльності початкової школи для спеціалістів органів управління освітою, які здійснюють державний контроль; удосконалення існуючої нормативно-правової бази державного контролю за діяльністю початкової школи, затвердження орієнтовних критеріїв оцінювання її діяльності, положення про координаційний центр, усунення суперечності щодо визначення форм, видів і об'єктів державного контролю в системі загальної середньої освіти, стимулювання працівників навчальних закладів за наслідками державного контролю, унормування порядку вивчення діяльності місцевих органів управління освітою, закріплення права громадськості на участь

у заходах державного контролю у відповідних нормативних документах.

Узагальнення практики контрольної діяльності спеціалістів органів управління освітою дозволило визначити пріоритетну роль у забезпеченні ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи науково обґрунтованих показників, критеріїв і методики оцінювання її діяльності як оцінних інструментів визначення якості початкової освіти.

Вивчення та виявлення особливостей діяльності початкової школи підтвердило актуальність і необхідність визначення показників, теоретичного обґрунтування моделі оцінювання діяльності початкової школи, що охоплює оцінювання ресурсного забезпечення, організації процесу надання освіти і результатів початкової освіти, на основі яких визначається якість початкової освіти як інтегрований показник успішної діяльності початкової школи (рис. 1.):

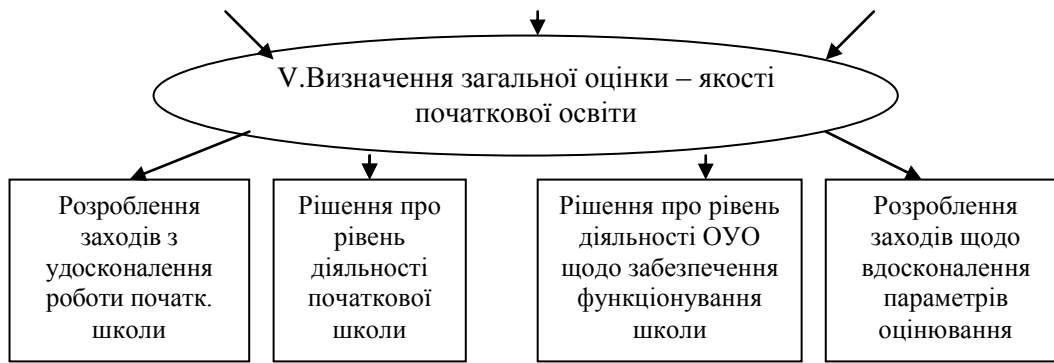

Рис. 1. Прогностична модель оцінювання діяльності початкової школи (K1, K2...K25 – критерії ступеню прояву або рівня відповідності кожного з визначених показників)

Проведений аналіз уможливив вибір показників, які мають підтверджувати стратегічний характер державного контролю за діяльністю початкової школи, його спрямованість на кінцеві результати освіти, максимально відобразити відповідність діяльності початкової школи її меті і ключовим функціям, показувати найсуттєвіші сторони її діяльності.

Забезпечення організаційно-педагогічних умов і застосування прогностичної моделі в ході державного контролю за діяльністю початкової школи дозволить об'єктивно оцінити діяльність початкової школи відповідно до сучасної мети і завдань початкової освіти, дасть можливість виявити недоліки в діяльності як навчального закладу, так і місцевих органів управління в наданні початкової освіти, налагодити взаємодію та зворотний зв'язок у системі управління загальною середньою освітою, ухвалити адекватні управлінські рішення та обґрунтувати напрями розвитку початкової школи, удосконалити нормативно-правову базу державного контролю у сфері загальної середньої освіти та в цілому підвищить ефективність державного контролю за діяльністю початкової школи, що позитивно впливатиме на якість початкової освіти.

ВИСНОВКИ

Одержані у процесі дослідження результати засвідчують досягнення мети й успішне виконання сформульованих завдань, що є підґрунтям для переконливих та аргументованих узагальнень і висновків.

1. Аналітичний огляд наукових джерел із теорії і методики управління освітою дозволяє зробити висновок, що питання здійснення державного контролю за діяльністю початкової школи є недостатньо розробленими. У зв'язку з цим, проаналізовано та уточнено зміст і сутність поняття «державний контроль за діяльністю початкової школи», його структуру та характерні ознаки (завдання, функції, компоненти, методи здійснення, етапи, види).

З'ясовано, що державний контроль за діяльністю початкової школи забезпечують органи управління освітою всіх ієрархічних рівнів з метою отримання повної, об'єктивної та достовірної інформації про реалізацію початковими школами державної освітньої політики та ухвалення на основі цієї інформації обґрунтованих управлінських рішень щодо забезпечення якості початкової освіти. Здійснення заходів державного контролю полягає у вивченні, аналізі та співставленні фактичних умов, діяльності та результатів функціонування початкової школи з визначеними державними вимогами до них, виявленні відхилень і порушень у виконанні встановлених завдань початкової освіти і причин, що приводять до цього, з метою їх усунення та недопущення в подальшому, а також у встановленні тенденцій розвитку початкової освіти в цілому.

Установлено, що особливості кожного з видів державного контролю за діяльністю початкової школи (атестація, ліцензування, інспектування) виявляються в цільовому, змістовому, організаційному, методичному і результативному компонентах.

Правовою основою для здійснення контролю за діяльністю початкової школи є нормативно-правові акти і документи стратегічного характеру, що регулюють питання змісту й організації зовнішнього контролю у сфері загальної середньої освіти в цілому, без урахування особливостей діяльності початкової школи, що знижує об'єктивність і точність результатів оцінювання стану й перспектив

розвитку початкової освіти.

У ході вивчення й аналізу досвіду здійснення перевірок початкової школи в минулому столітті показано, що у змісті державного контролю шкіл протягом тривалого періоду минулого століття актуальними були питання, які не дозволяли всебічно оцінити діяльність навчальних закладів. Зокрема у зв'язку з боротьбою з неписьменністю та організацією обов'язкової освіти населення перевірявся рівень охоплення дітей шкільного віку навчанням, створення достатньої кількості шкіл і стан їх матеріально-технічної бази, ведення обліку охоплення дітей навчанням, запровадження обов'язкової початкової освіти і забезпеченість навчальних закладів педагогічними кадрами з відповідною професійною підготовкою. У зв'язку з формуванням марксистсько-ленінського світогляду вивчалася ідеологічна спрямованість навчально-виховного процесу, приналежність керівних і педагогічних кадрів до певного класу і партії, їхня ідеологічна надійність, «єдність навчання і комуністичного виховання», чітке дотримання вимог навчальних програм, методи роботи окремих педагогів тощо.

Підтверджено, що державний контроль за роботою шкіл досліджуваного періоду не мав достатнього наукового підґрунтя, був зосереджений на оцінюванні процесу й умов надання освіти і не охоплював її результати. При цьому для вивчення роботи початкової школи спеціального інструментарію не застосовувалося, як правило, використовувалися методи аналізу уроків у початкових класах, більшість з яких становили уроки мови і математики.

Причини поверховості та формалізму у здійсненні заходів державного контролю за діяльністю початкової школи минулого століття нами вбачаються зокрема в несприятливих суспільно-історичних умовах функціонування школи (воєнний і післявоєнний період), заполітизованості системи управління загальною середньою освітою, не визнанні початкової школи окремим об'єктом контролю, який потребує застосування репрезентативних науково обґрунтованих показників і критеріїв оцінювання, домінуючих у той час підходах до розуміння цілей і результатів початкової освіти з позиції навчальної успішності учнів, а також довготривалому перманентному реформуванню початкової освіти.

2. У дисертації доведено, що найсуттєвіші особливості початкової школи виявляються шляхом визначення ключових функцій, які обумовлені її призначенням і віковими особливостями розвитку учнів молодшого шкільного віку. Як окремий об'єкт державного контролю, початкова школа потребує застосування показників для її оцінювання, які повинні бути репрезентативними, усебічно охоплювати її діяльність, ураховувати її особливості, а також дозволяли визначити відповідність її функціонування офіційним державним вимогам і завданням.

За результатами аналізу наукових концептуальних засад початкової освіти, нормативно-правової бази, яка регулює питання діяльності початкових шкіл, вікових особливостей розвитку молодших школярів виявлено ключові функції, які відображають усі напрями діяльності початкової школи. Це функції навчального закладу, соціального інституту та офіційної установи. Так, діяльність початкової школи як *навчального закладу* обумовлена основним її завданням – надавати послуги початкової освіти, що проявляється як результат її здобуття. Відповідно до стратегічної мети початкової освіти, що передбачає гармонійний розвиток молодшого школяра, репрезентативними показниками результатів цього освітнього рівня вбачаються такі: рівень навчальних досягнень молодших школярів; рівень розвитку молодшого

школяра як суб'єкта пізнання і діяльності; рівень соціалізації, моральної та естетичної вихованості молодшого школяра; рівень розвитку індивідуальних творчих здібностей молодшого школяра; рівень його фізичного розвитку.

Реалізація початковою школою функції *соціального інституту* передбачає створення відповідних умов та організації життєдіяльності молодших школярів упродовж перебування їх у школі (режим повного дня, забезпечення безпеки життєдіяльності дітей, оптимальної рухової активності, організація відпочинку і корисного дозвілля учнів після уроків, гурткової роботи, здорового харчування учнів, дотримання норм гігієни навчання та оптимального навчального навантаження, естетичне оформлення інтер'єру школи і пришкольної території). Створення відповідних умов функціонування початкової школи є одним з об'єктивних показників оцінювання діяльності початкової школи.

Як *офіційна установа* школа I ступеня організує свою діяльність відповідно до вимог чинного законодавства, створює необхідне документальне забезпечення відповідності своєї діяльності, наприклад, розробляє та погоджує установчі документи, план і режим роботи школи, розклад уроків, розподіл педагогічного навантаження.

3. У дисертації проведено системний аналіз сучасного державного контролю за діяльністю початкової школи з урахуванням конкретних соціально-педагогічних умов і тенденцій розвитку суспільства, що впливають на його спрямованість. Визначено критерії оцінювання ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи, які систематизовано за групами: теоретико-методологічні (наукове забезпечення здійснення контролю за діяльністю початкової школи); організаційно-правові (практика здійснення та нормативно-правове забезпечення державного контролю за діяльністю початкової школи); педагогічно-змістові (оцінювання відповідності змісту і об'єктів державного контролю в початковій школі особливостям її функціонування, які визначені метою та завданнями сучасної початкової освіти).

Аргументовано, що основні недоліки державного контролю за діяльністю початкової школи, які негативно впливають на його ефективність, пов'язані з: 1) його змістом: сучасний державний контроль за діяльністю початкової школи не має стратегічного характеру, оскільки не аналізує діяльність початкової школи щодо забезпечення гармонійного розвитку особистості, не показує цілісної картини діяльності окремої початкової школи щодо надання якісної освіти і стану початкової освіти в цілому, зосереджуючи увагу на перевірках викладання окремих навчальних предметів і ресурсного забезпечення навчального закладу; 2) його організацією: не витримується періодичність планових заходів державного контролю; має місце недосконалість і неузгодженість його нормативно-правової бази; залишається низьким рівень координації діяльності між різними ієрархічними рівнями в системі державного контролю; спостерігається незавершеність зворотних інформаційних потоків у системі управління загальною середньою освітою, незатребуваність інформації про результати перевірок місцевих органів управління освітою на вищих ієрархічних рівнях; невідповідність фахової освіти спеціалістів органів управління освітою, які забезпечують державний контроль; непрозорість заходів державного контролю.

4. У дослідженні встановлено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови здійснення державного контролю за діяльністю початкової школи, що дозволяють усунути виявлені недоліки та підвищити його ефективність. До таких умов віднесено: 1) *співпрацю органів, що здійснюють державний контроль за діяльністю початкової*

школи, з науковими установами з метою вироблення його концептуальних основ та обґрунтування змістового компоненту, розроблення цільовідповідних і стратегічно спрямованих показників, критеріїв, методів оцінювання діяльності початкової школи, зокрема під час її атестації, на основі пропонованої в дисертації прогностичної моделі оцінювання якості початкової освіти; 2) удосконалення нормативно-правового забезпечення державного контролю за діяльністю початкової школи шляхом термінологічного уточнення і закріплення в законодавчих і підзаконних актах дефініцій базових понять: «види» і «форми» державного контролю, «суб'єкти» і «об'єкти» державного контролю; затвердження критеріїв оцінювання діяльності початкової школи; унормування процедури здійснення перевірок діяльності місцевих органів управління освітою, змісту і оформлення підсумкових документів за їх результатами; усунення суперечностей щодо періодичності проведення перевірок у початкових школах; визначення порядку надходження інформації від нижчих ієрархічних рівнів управління до вищих для обґрунтування ухвалення управлінських рішень щодо розвитку початкової освіти; забезпечення права участі громадськості в заходах державного контролю в нормативній базі, яка регламентує здійснення державного контролю; 3) відповідне кадрове забезпечення державного контролю за діяльністю початкової школи, що передбачає запровадження спеціальної підготовки кадрів у галузі теорії і методики управління освітою, особливостей діяльності початкової школи для його здійснення; 4) установа координації діяльності в системі державного контролю за функціонуванням початкової школи та визначення інформаційних потоків, що передбачає створення координаційного центру на державному рівні управління освітою для забезпечення узгодженості заходів, їх відповідності вимогам законодавства в цій сфері, а також узагальнення інформації про стан і тенденції розвитку початкової освіти з метою ухвалення адекватних та обґрунтованих управлінських рішень стосовно початкової освіти; 5) відкритість системи державного контролю за діяльністю початкової школи, що забезпечить прозорість процесу визначення показників оцінювання діяльності початкової школи, процедури та результатів її перевірки через залучення представників громадськості до здійснення відповідних заходів.

5. За результатами дослідження розроблено прогностичну модель оцінювання діяльності початкової школи за інтегрованим показником якості початкової освіти. Така модель відображає загальне бачення необхідних і принципово важливих параметрів оцінювання початкової школи і охоплює показники, що характеризують її як освітню (показники результатів початкової освіти), соціальну (показники організації процесу надання початкової освіти) та офіційну установу (показники ресурсного забезпечення, відповідності документації).

Запропонована модель оцінювання відображає особливості діяльності початкової школи, охоплює всі її ключові завдання, не є громіздкою та дозволяє створити цілісну картину діяльності початкової школи, оцінити якість наданих освітніх послуг. Разом із тим, використання такої моделі оцінювання діяльності початкової школи в ході здійснення заходів державного контролю дозволить отримати інформацію про рівень її роботи відповідно до сучасної концепції початкової освіти та вимог, що встановлені державою і суспільством; уможливить визначення стратегії розвитку початкової освіти, унесення коректив у програмно-методичне забезпечення діяльності початкової школи; а також оцінити діяльність органів управління освітою.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підвищення ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи і дає змогу окреслити питання, що потребують подальших наукових розробок, зокрема, проблеми технології надходження інформації про стан початкової освіти від нижчих до вищих ієрархічних рівнів у системі управління загальною середньою освітою.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Куценко Т. М. Необхідність контролю за розвивальною і виховною діяльністю вчителя початкової школи / Т. М. Куценко // Вісник Прикарпатського університету. – Івано-Франківськ, 2000. – Педагогіка, Вип. IV. – С. 9–14.

2. Куценко Т. М. Цілеспрямованість і самоконтроль як засоби підвищення ефективності педагогічної діяльності вчителя / Т. М. Куценко // Наукові записки : зб. наук. статей НПУ імені М. П. Драгоманова / укл. П. В. Дмитренко, О. Л. Макаренко. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. – Вип. 41. – С. 89–92.

3. Куценко Т. М. Співвідношення національних і загальнолюдських цінностей у контексті завдань національного виховання / Т. М. Куценко // Вісник Прикарпатського університету. – Івано-Франківськ, 2002. – Педагогіка, Вип. VII. – С. 75–82.

4. Куценко Т. М. Здійснення державного контролю за роботою початкової школи в період 1930-1980 рр. (на прикладі початкової школи) / Т. М. Куценко // Наукові записки : зб. наук. статей НПУ імені М. П. Драгоманова / укл. П. В. Дмитренко, О. Л. Макаренко. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. – Вип. LIV. – С. 85–91.

5. Куценко Т. М. Проблеми здійснення вчителями початкової школи діагностики розвитку учнів / Т. М. Куценко // Наукові записки : зб. наук. статей НПУ імені М. П. Драгоманова / укл. П. В. Дмитренко, О. Л. Макаренко. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. – Вип. LI. – С. 100–105.

6. Куценко Т. М. Ефективність державного контролю за діяльністю школи I ступеня на сучасному етапі розвитку освіти / Т. М. Куценко // Науково-методичний, інформаційно-освітній журнал : зб. наук. статей. – Миколаїв, 2004. – Спецвипуск (квітень). – С. 171–175.

Статті в іноземних виданнях

7. Куценко Т. М. Сучасне нормативно-правове забезпечення державного контролю у сфері загальної середньої освіти / Т. М. Куценко // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. статей. Сер. : Педагогіка і психологія. – Ялта : РВВ КГУ, 2014. – Вип. 43. – Ч. 3. – С. 112–119.

Матеріали й тези конференцій

8. Куценко Т. М. Атестація навчального закладу в сучасній системі державного контролю за діяльністю школи I ступеня : тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції [«Управління в освіті»]. – Львів : Видавництво ДЦ МОНЦУ, 2009. – С. 136–137.

9. Куценко Т. М. Сучасні соціально-педагогічні умови підвищення ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конф. [«Науково-методичне забезпечення позашкільної освіти : теорія і практика»]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – С. 86–89.

10. Куценко Т. М. Оцінювання роботи навчального закладу як одна з функцій управління освітою : матеріали II Всеукр. науково-практ. конференції [«Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства»]. – Херсон, 2003. – С. 93–96.

АНОТАЦІЇ

Куценко Т. М. Організаційно-педагогічні умови ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06. – теорія і методика управління освітою. – Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2015.

Дослідження присвячене проблемі підвищення ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи. У роботі здійснено аналіз науково-педагогічної літератури з проблем управління освітою і практики здійснення державного контролю в системі загальної середньої освіти, з'ясовано сутність державного контролю за діяльністю початкової школи, його основні характеристики, тенденції розвитку. Виявлено та обґрунтовано особливості початкової школи як об'єкту державного контролю, що лягли в основу розробленої моделі оцінювання діяльності початкової школи.

Здійснено системний аналіз сучасного державного контролю за діяльністю початкової школи та виявлено його основні недоліки. Науково-обґрунтовано організаційно-педагогічні умови для підвищення ефективності державного контролю за діяльністю початкової школи, до яких віднесено: співпрацю органів управління освітою, що контролюють діяльність початкової школи, з науковими установами для вироблення загальної концепції державного контролю за діяльністю початкової школи та визначення критеріїв оцінювання школи I ступеня; удосконалення нормативно-правового і кадрового забезпечення державного контролю за діяльністю початкової школи; установа координатії контрольних заходів та інформаційних потоків знизу догори в системі управління початковою освітою; відкритість системи державного контролю за діяльністю початкової школи.

Розроблено шляхи вдосконалення сучасної системи державного контролю за діяльністю початкової школи, зокрема теоретично обґрунтовано прогностичну модель оцінювання діяльності початкової школи, інтегрованим показником якої є якість початкової освіти, що визначається шляхом установа рівня ресурсного забезпечення, організації процесу та результатів початкової освіти.

Ключові слова: органи управління освітою, державний контроль в освіті, ефективність контролю, початкова школа, особливості початкової школи.

Куценко Т. Н. Организационно-педагогические условия эффективности государственного контроля над начальной школой. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.06 – теория и методика управления образованием. – Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого. – Черкассы, 2015.

Диссертация посвящена проблеме повышения эффективности государственного контроля над начальной школой. Осуществлен анализ научно-педагогической литературы и практики управления образованием для определения сущности и особенностей государственного контроля над начальной школой. Выявлены

критерии для анализа современной системы государственного контроля над начальной школой в Украине. В результате анализа были определены основные недостатки в организации и содержательной части государственного контроля, снижающие его эффективность. Обоснованы организационно-педагогические условия, позволяющие усовершенствовать систему государственного контроля над начальной школой, в частности, разработана модель оценивания ее деятельности.

Ключевые слова: органы управления образованием, государственный контроль образования, эффективность контроля, начальная школа, особенности начальной школы.

Kutsenko T. N. The organizational and pedagogical conditions of the effectiveness of the government control over primary school. - Manuscript.

Thesis for Candidate's Degree in pedagogical sciences in speciality 13.00.06 – Theory and Methods of educational management. – Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy. – Cherkasy, 2015.

Thesis is dedicated to the problem of an increase of the effectiveness of the government control over primary school. The analysis of scientific and pedagogical literature and practice of educational management is realized to determine of essence and special features of the government control over primary school. Criteria to analyse the contemporary system of the government control over primary school in Ukraine are represented. The main disadvantages into the organization and the meaningful parts of government control, which decrease its effectiveness, were determined. It is substantiated the organizational and pedagogical conditions making it possible to improve the system of the government control over primary school, in particular, the model of the evaluation of its activity is developed.

Key words: organs of educational management, the government control of education, the effectiveness of control, primary school, peculiarities of primary school.

Підписано до друку . Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. №

Видавець і виготівник видавничий відділ
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
Адреса: бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, 18031
Тел. (0472) 37-13-16, факс (0472) 35-44-63,
e-mail: vydav@cdu.edu.ua, <http://www.cdu.edu.ua>
Свідоцтво про внесення до державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК №3427 від 17.03.2009 р.